

Deontologie și Integritate academică

3. SENTIMENTELE MORALE ȘI DEZVOLTAREA CONȘTIINȚEI MORALE

Două tipuri de comportamente etice

- ▶ Privind la majoritatea sistemelor de gândire morală și la teoriile etice apărute în istoria filosofiei, putem observa faptul că toate comportamentele noastre morale pot fi împărțite în două categorii:
 - ▶ 1. Comportamente de conformitate - acel set de comportamente și decizii etice făcute pentru a te conforma normelor etice și cutumelor morale ale societății sau ale unui anumit grup social.
 - ▶ Comportamente de integritate morală - acel set de comportamente și decizii etice făcute din datorie morală prin interiorizarea cutumelor și normelor morale ale societății.
- ▶ Cele două semnalizează, în același timp, stadii sau nivele ale dezvoltării conștiinței morale.

Omul ca *viețuitoare socială* și etica conformității

- ▶ Încă de la Aristotel, omul a fost definit ca *viețuitoare socială*, fapt ce implică ideea că omul se raportează în mod constant la contextul social în care se află.
- ▶ Prima etapă în dezvoltarea morală a cuiva este una în care *moralitatea este impusă din exterior*, prin presiune socială.
- ▶ Comportamentele etice de conformitate, impuse din exterior, au la bază două tipuri de mecanisme de reglare socială:
 - ▶ Mecanisme recompensatorii: stima și respectul social manifestat în fața acțiunilor conforme cu etica societății sau a grupului social din care cineva face parte.
 - ▶ Mecanisme corective: oprobiul public și defăimarea ce însoțesc acțiunile neconforme cu etica societății sau a unui grup social.

Omul ca viețuitoare morală și dezvoltarea conștiinței morale

- ▶ Prin interiorizarea normelor sociale, reflectarea asupra lor și raționarea morală, omul dezvoltă ceea ce filosofi numesc „**conștiință morală**”.
- ▶ Conștiința morală = raportarea generică la o acțiune sau decizie (fie ea personală, fie a altcuiva) prin prisma *valorii binelui*.
- ▶ Conștientă = simpla observare a fenomenelor exterioare sau a fenomenelor interne, fără atașarea în mod explicit sau implicit a unor *cadre valorice*.
- ▶ Definită astfel, conștiința morală este un fenomen prin excelență uman.
- ▶ Conștiința poate fi de mai multe feluri, în funcție de modul în care individul se raportează la valorile cardinale (bine, frumos, adevăr).
- ▶ Dacă alte viețuitoare au conștientă, doar omul are *conștiință morală* în adevăratul sens al cuvântului.

Conștiință și afectivitate

- ▶ Deși filosofii moderni au gândit dintotdeauna ideea de conștiință (*cogito*) în special într-un mod raționalist și cognitivist, fenomenul conștiinței în genere (și al conștiinței morale în mod special) implică în mod necesar un anumit sentiment, o anumită *trăire*.
- ▶ Sentimentele implicate în comportamentele noastre morale (fie ele de conformitate sau de integritate) pot fi numite „*sentimente morale*”.
- ▶ Dezvoltarea conștiinței morale implică o trecere treptată prin următoarele trei sentimente morale:
 - ▶ 1) Frica de pedeapsă
 - ▶ 2) Sentimentul de rușine
 - ▶ 3) Sentimentul vinovăției

Frica de pedeapsă și primul stadiu al dezvoltării conștiinței morale

- ▶ Primul *sentiment* care apare în procesul de dezvoltare al conștiinței morale este *frica de pedeapsă*.
- ▶ Frica nu este neapărat un sentiment moral propriu-zis, ci mai degrabă un *sentiment de conservare*, iar originile sale trebuie căutate în instinctele noastre biologice de supraviețuire, nu neapărat în gândirea etică.
- ▶ Atunci când ne este frică de oprobiul public sau de pedeapsă, acest sentiment vizează *conservarea statutului actual al individului* în societate.
- ▶ Abia atunci când apare rușinea sau vinovăția putem vorbi despre sentimente morale propriu-zise și despre conștiință morală.
- ▶ Frica de oprobiul public este însă adesea însoțită de unul dintre aceste sentimente morale.

Rușinea și morala conformității

- ▶ Rușine = „conștiința de sine că ești văzut sau poți fi văzut de alții cu ochi nemăgulitori” (Chelcea, 2008)
- ▶ Din punct de vedere sociologic, rușinea implică raportarea la ceilalți și este legată în mod intim de ceea ce am putea numi „expunere publică” a faptelor noastre.
- ▶ Unul dintre mecanismele coercitive ale societății asupra comportamentului moral al individului este *rușinea* (eng. *shaming*)
- ▶ Rușinea vizează în special componenta *deontologică* a eticii, anume *comportamentele de conformitate* cu regulile și normele implicite sau explicite al unei anumite societăți sau a unui anumit grup profesional (cum ar fi „lumea artei”).

Vinovăția și integritatea morală

- ▶ Sentimentele de *vină* sunt, încă din Antichitate, considerate a fi semnul unei conștiințe morale mature.
- ▶ Vinovăție = „sentiment <privat>, determinat de examinarea intimă a propriilor comportamente în discordanță cu norme și valori internalizate” (Chelcea, 2008).
- ▶ Dacă în cazul rușinii, evaluarea comportamentelor era judecată, din exterior, de mediul social în care activăm, în cazul vinovăției, avem de-a face cu o *autoevaluare a individului* în raport cu propriile sale acțiuni.
- ▶ Întrucât implică internalizarea normelor și cutumelor morale, vinovăția are de-a face cu ceea ce am numit „integritate”.